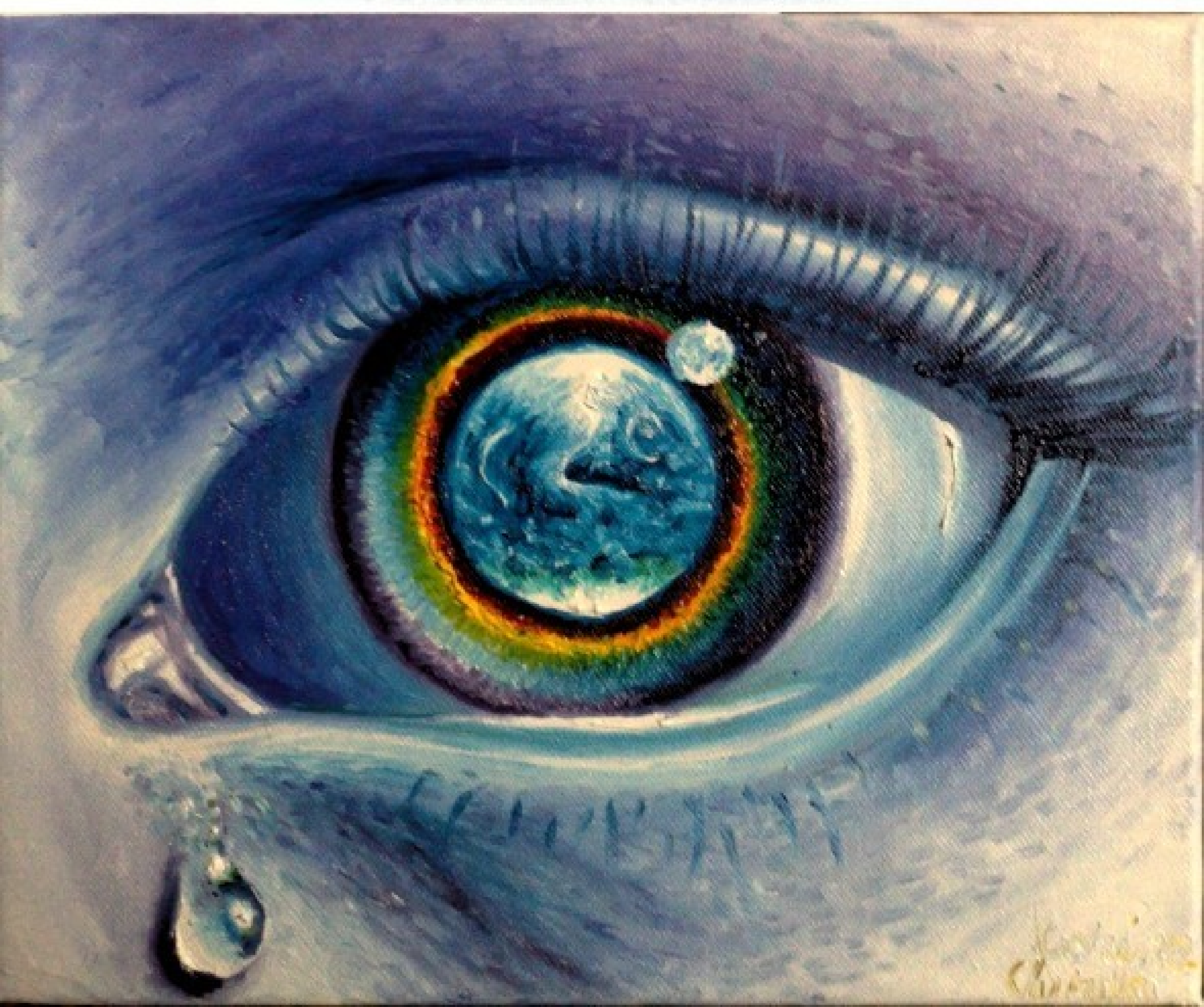
Pentru a fi iubit pământul

Panait Istrati

PANAIT ISTRATI

PENTRU A FI IUBIT PĂMÂNTUL…

Placheta a apărut la *Éditions Denoël et Steel*, 1930.

Oamenii, care luptă pentru libertate și dreptate, vor găsi în aceste pagini contribuția mea cea mai sinceră.

Le-am rescris complet pe cele care dau titlul acestei plachete și care au apărut anterior în ***Nouvelles Littéraires***[1]*, eliminând din ele ceea ce era efemer și sporind considerabil conținutul original al primului text.*

Dimpotrivă, am lăsat paginile ***Încrederii,*** *pe care le vom găsi aici, așa cum apăruseră în revista Europa.*[2].

Cele două articole îmi situează poziția de revoltat sentimental. Le-aș putea varia formele. Nu aș putea spune mai mult: strigătele inimii nu pot fi explicate.

P.I.

PENTRU A FI IUBIT PĂMÂNTUL…

REFLEXII PE MARGINEA
REFULĂRII MELE DIN EGIPT[3]

Îmi place să cred că în clipa când am venit pe lume, primul meu gest a fost de-a săruta pământul. Acolo în cătunul Baldovineștilor, la îmbucătura Șiretului, pământul s-a vârât desigur în mine, cu violența iubirii. Pământul întreg! Cu toate frumusețile sale!

Mai întâi soarele, această minune, mi-a înflăcărat privirea. Afară pe prispă, moș Dimi cânta din fluierul său nelipsit, în timp ce Leu –dulăul– fugărea șoarecii, întărâtat de cântec. Câțiva nagâți de prin bălțile vecine – fermecători, curioși, îndrăzneți cum li-e felul – și-or fi curmat zborul lovindu-se de geam, întipărindu-mi în ochi privirea lor albastră, cu chemări irezistibile. Poate că, deasemenea, Lina îndrăgostită o fi năvălit în odaie râzând și plângând, spunând mamei că ai ei o bătuseră iarăși, pentru că se culcase mai de mult cu Tudor. Și cine știe dacă, a doua zi, întreg cătunul n-a fost în picioare cu vaci, purcei și păsări, gata s-o ia la sănătoasa în fața năvalei furioase a Șiretului?! Inundația!

— Hai, să mergem!

Și ne-am mutat calabalâcul pe platoul Brăilei, unde nagâții sburau, zbânguindu-se, dându-ne cu tifla.

Mai târziu, când am putut să merg, sprijinit de spinarea lui Leu, izbutind să cunosc nemărginitul Bărăgan, un lucru grozav de nou mi-a săgetat inima: la asfințitul soarelui, un țăran încovoiat asupra gliei; lângă el, un om călare vociferând și din când în când, un gârbaci șfichiuind șalele muncitorului. (Iertați-mă, nu instig; e realitatea pură.)

Din vina pământului! Din cauza lui, cel atât de frumos! Atunci, l-am urât deîndată; dar poți oare urî pământul? Mai ales la vârsta când începi să-l cunoști, mergând sprijinit de spinarea unui câine?

Astfel dragoste și ură, înlănțuite în chip neomenos în inima mea prea tânără, mă îmbolnăviră, din pricină că nu puteam înțelege. Mai apoi, am înțeles. Dar, dacă aș încerca să vă explic cum, mi-ați putea spune că sânt un om dezagreabil. Devii, se pare, dezagreabil îndată ce îți înmoi tocul în sângele revoltei. Pentru a fi sublimă, arta pretinde lașitate și egoism cu

carul. Sau măcar, cere artistului să privească suferința omenească doar ca o sursă de inspirație obiectivă.

Nu știam.

Luntraș nebun pe fluviul Pasiunii, îmi treceam viața încercând să apropii malul dragostei de cel al urii, încredințat că Dumnezeu a frământat prost aluatul în ziua când a plăsmuit omul. Ăsta sânt. Și multă vreme, primitiva mea ambarcație a plutit neobservată, înghițită de vâltori, gata să se scufunde. Socoteam că asta mi-era soarta.

Dar, nu! La o cotitură primejdioasă, tocmai ieșeam acoperit de spumă însângerată când un vrăjitor îmi tăie calea, oferindu-mi o corabie măreață:

— Destul cu întunerecul! Du-te în plină lumină și în văzul lumii!

Am sărutat mâna vrăjitorului și pavilionul corăbiei:

— Mulțumesc. Trebuie deci să continui?

— Și mai mult!

— Atunci, ca și până acum: *pentru umanitate!*

Vrăjitorul își înghiți un zâmbet amar:

— Bineînțeles, copilul meu!

Și se cufundă în valuri.

……………………………………….

Fermecătoarea, atrăgătoarea, înșelătoarea *literatură!* Totul este *literatură!*

Dar, văd că m-am abătut de la ceea ce voiam să spun. Dați-mi voie să mă înapoiez la Baldovinești.

De pe culmea sfâșietoarei mele vieți de azi, când privesc uneori spre cătunul în care m-am născut, mă întreb: este cu putință ca inteligența superioară a lumii să disprețuiască soarta celor umili, mergând până acolo încât să-i treacă în rândul dobitoacelor? Este o întrebare care n-așteaptă nici o precizare; dar, e suficient să mi-o pun ca îndată să mă îndoiesc de curajul și generozitatea inteligențelor superioare ale lumii.

Oamenii umili se nasc pe măsură ce nevoia de a iubi este mai puternică decât aceea de a te hrăni. Ei îi sacrifică totul, pornind la cucerirea lăuntrică a pământului.

Nu trebuie spus că aceștia sânt *nebuni.* Societățile omenești din toate timpurile au făcut un cult din dragostea acestor nebuni. Ba chiar au făcut

din ea cel mai iubit dintre zei. Instituțiile de învățământ superior o dau ca exemplu studenților care au norocul să poată fi educați. Este pomenită în toate cărțile mari. Și bineînțeles, se întâmplă ca însăși nebunii din naștere s-o știe, câteodată. Fără să vrea. Deoarece sânt foarte simpli și foarte sinceri, în orice împrejurare, dragostea înlocuiește la ei ambiția. Pentru ei, dragostea nu-i decât o promisiune pe care ne-o facem nouă înșine. Pe când ambiția e o chestiune de moment. Ei nu amână nimic. Dragostea se confundă cu viața pe care o dorim.

E-atât de lung drumul din cătunul Baldovineștilor spre *Orașul-Lumină!* Când măsor distanța străbătută, mi se rupe inima!

Dar unde-i scris că cele mai frumoase elanuri ale noastre trebuie să se plece totdeauna în fața ticăloșiei? Mai ales, unde-i scris ca lașitatea și egoismul să fie astăzi sentimente, la îndemână până și inteligențelor superioare ale lumii? Și dacă n-am scris-o încă, de ce nu vrem s-o spunem cât mai repede? Ar fi atât de mulți săteni orfani cu inimă universală care ar fi cruțați de dureroasa călătorie din cătunul Baldovinești până în *Orașul Luminii.*

Ar trebui să se le spunem acestor copii:

„Prieteni iubiți: Nu confundați ceea ce predică inteligențele superioare cu ceea ce pun în practică. — Sânteți îndrăgostiți de pământul pe care ați vrea să fiți liberi de setea voastră de a iubi. Și, firesc, în fiecare secol, artiști de geniu au consacrat ca un bun al Artei, această dragoste pentru care sânteți gata să vă dați viața. Au făcut din voi eroi; iar din pasiunea voastră, un cult. — Dar asta e tot ce au făcut. Sau, mai degrabă, au profitat de ambele, pentru a le transforma într-un simplu comerţ, cel mai respingător dintre toate: nimic nu se vinde mai bine decât Arta care preaslăvește eroismul. Iar negustorii de literatură eroică procedează ca toți negustorii: se îmbogățesc, se zăvorăsc în orașele lor, mulțumiți de libertatea lor, pizmuitori pe prada lor, și aprobând tacit forța baionetelor care le apără fericirea împotriva „canaliei“. Este adevărat că uneori acești negustori fac nazuri tiranilor care comandă baionetele. Nu-i decât un tertip, bun să le crească fluxul mărfurilor lor. Tiranii știu asta. Voi, eroii, sânteți cei care nu-l știți. Aflați-l, gândindu-vă la Francisco Ferrero, pentru a cărui salvare nici un negustor de eroism nu a fost împușcat vreodată. Și nu vă mai însângerați tălpile, parcurgând drumurile lungi, care pornesc de la cutare Baldovinești spre cutare Oraș-Lumină, unde bezna este mult mai adâncă. Stați acasă, iubiți și muriți neștiuți de nimeni, adorând o libertate

care va veni cândva, cu prețul de a fi iubită. Sau dacă vreți, acceptați să fiți niște proști, cutreierați pământul strigând: „Cine vrea să-și jertfească un fir de păr, pentru a contribui la eliberarea pământului pentru dragostea oamenilor?“ — *Veți vedea că în fiecare Oraș-Lumină, mii de capete sclipitoare ca luna și reci ca ea se vor înghesui ca să vă răspundă:* „Spre marele nostru regret, cu neputință!“

Nu mi-aș fi părăsit cătunul, pierdut în bălțile Dunării, dacă inima mea n-ar fi fost făcută să înțeleagă chemarea *Ordinului Gândirii Generoase.* Sânt deci cu pasiune, credinciosul total. Îmi dau seama că miracolul destinului meu nu se repetă de două ori într-un secol, și apoi din nou!

Nenumărați sânt cei cari *pornesc,* luntrași nebuni. Numai câțiva *ajung.* Și dacă îmi place să fiu vrednic de Lumina care-mi umple azi ochii, nu e decât pentru a-i mângâia pe cei orbiți de ea!

Iată pentru ce cred că rostul vieții mele este de a duce cuvântul dragostei între coliba celor umili, însetați după dreptate și templul uriașilor gândirii generoase.

Dar, *cuvânt de dragoste,* în acest secol al crimei înseamnează *cuvânt de revoltă! Revoltă împotriva tiraniei milenare a omului lacom, oricine ar fi el, orideunde ar veni!* Se află aci ceva care ar putea împiedica gândirea generoasă? Fi-voi renegat de *Ordinul* al cărui călugăr frenetic sânt?

După cât se pare, da, deoarece *Ordinul* meu rămâne surd la toate strigătele mele de ajutor pe care i le fac din fundul prăpastiei din care m-a scos, ca să-i fiu ecou. Mai mult, rămâne nepăsător văzând cum tiranii îi atacă propriul său mesager.

Sânt pur și simplu perplex. Să fiu oare atât de singur? Mă socoteam tovarășul de arme al unei legiuni de temut, care luptă să smulgă pământul din gura omului lacom, redându-l celor care pot să-l înfrumusețeze prin dragostea lor. Mă credeam *un puternic.* Și iată-mă, deodată, un biet Don Quijote, strivit de copita unui măgar: sânt alungat din Egipt, arestat în Italia, iar în România vânat ori de câte ori pun piciorul acolo. Este deci permis tuturor măgarilor să mă cotonogească…

Ce să mai spun de soarta pe care tiranii o rezervă omului anonim, vinovat numai pentru că iubește pământul și-l vrea liber? Aci e toată buba.

Nu e vorba de mine. Ci de fratele care mă prețuiește, dar al cărui destin nu va fi niciodată ca al meu, pentru care viața este doar o paradă de înfrângeri.

Degeaba oamenii îmi refuză ceva, trec peste refuzul lor. N-am trecut oare peste atâtea, de-a lungul vieții mele? Au putut să-mi interzică ceva? Absolut, nimic! Am avut tot ce-am vrut și nu am vrut. Că asta m-a costat, e altă chestiune. Și această chestiune care se cheamă *eroism* este cheia vieții libere. Majoritatea oamenilor n-o știu. Ei se obișnuiesc cu cătușele și barele multiplelor lor închisori, dintr-o lașitate care-i face de disprețuit. Ei toți sânt încă disprețuiți și pentru că nu pot scrie povești frumoase. Se resemnează să facă pâine și să scoată cărbuni din mină.

Mai nimic!

Și totuși, acest nimic îngăduie *Gândirii Generoase* să stea turcește și să scrie povești frumoase. Dar în definitiv, ce înseamnă o poveste frumoasă? Ce legătură poate fi între o poveste frumoasă și un om băgat în pușcărie pentru că a iubit pământul? Unde-i generozitatea? Și dacă nu se află nicăieri, de ce este păcălită lumea celor umili, făcând-o să creadă că ar exista o *Gândire Universală* care ar avea grijă de mântuirea ei?

Reintrând în pielea omulețului care a făcut primii pași sprijinit de spinarea unui animal – prieten, mă înfățișez astăzi în fața Marelui Consiliu al *Ordinului* meu și-i cer să mă judece. Sânt călugărul neînduplecat care-și acuză Superiorii de *șarlatanism divin.* S-au jucat cu lucrul sacru.

Dar, înainte de a deschide dezbaterile, ar fi poate util să spun în fața lumii în ce fel lumina marii vieți s-a revelat conștiinței celor simpli cu inimă universală, cum, în beznă deplină, a țâșnit flacăra frumoasei iluzii și ce Golgotă trebuie să îndure omul simplu care vrea să urmeze chemarea imposibilei Iubiri.

Deoarece totul a fost Iubire și mântuirea sufletului în revelația pe care marile Literaturi au făcut-o ochilor mei însetați de univers.

Mai întâi, acești ochi n-au văzut decât fluierul unchiului Dimi și mâinile crăpate ale mamei mele. Dar poți oare limita privirea sufletului la micul orizont al unui cătun obscur? Nu se află oare și nagâțul care zboară lângă tine, cu ochiul său rotund plin de spații amețitoare? Cum aș fi putut oare să nu răspund acestei prime porunci a legii mele: să urmez exemplul păsării cunoscute în bălțile noastre?

Am urmat-o, alături de moș Dimi, care și-a înjunghiat calul într-o noapte și era cât p-aci să mă omoare și pe mine. Atunci m-am răzvrătit împotriva destinului cătunului meu: era prea mult la cheremul unui pândar de baltă. Dar repede mi-am dat seama că supunerea era universală și că pândarii de baltă erau stăpânii lumii.

Nu contează! Oare revolta mea nu-i în stare să lupte până și împotriva lui Dumnezeu, dacă El nu-i decât un pândar al bălții? Mi-am spus: *luptă*. Nu: *învinge*. Nu este asta permis? Dacă nu este, ei bine, trec mai departe.

Mă pregăteam pentru această luptă, urmând exemplul haiducilor noștri. Aveam 17 ani. Eram slab, din vina unchiului meu care și-a omorât armăsarul în loc de pândarul din baltă. Și, de asemeni, din pricina mamei care-și scuipa îmbucătura la vederea stăpânului, căruia îi spăla murdăria pentru 30 de bani pe zi și mâncare.

Da, am fost slab până-n ziua când un vânt necunoscut a răbufnit cu furie în pieptul meu: era pleiada uriașilor, Balzac, Tolstoi, Dostoievski, cu Victor Hugo în frunte!

Habar nu aveam că există. Nu știam de *Imperiul Gândirii*. Nu-i cunoscusem decât pe haiduci, cari nu gândeau, ci numai acționau. Și, deodată, marea revelație a *Ordinului Literaturii Universale!*

O putere unică și unanim respectată, ea reunea *forța* și *inima* sub același sceptru. Am crezut că am putut înțelege asta, puțin mai apoi. Și nu mai eram nici singur, nici slab: aveam prieteni care se simțeau ca mine.

De aici începe viața mea eroică.

La 17 ani, dacă vrea să *reușească* în viață, sărmana creatură umană trebuie mai mult ca oricând să gândească la fel cu toată lumea și mai ales cu părinții ei, acești iubitori dușmani ai oricărei vieți eroice. Iată-te deci gata, cu pleiada uriașilor la braț și cu inima în stare să înțeleagă chemarea *Gândirii Generoase!*

Nu există nici o șansă de *reușită,* ci numai de prăbușire. Dar n-o să te prăbușești, deoarece sufletul tău arde. Și dacă ești puternic, vei deveni un falnic paria.

Incapabil să-ți câștigi omenește existența, vei alerga cea mai mare parte din timp să-ți cerșești pâinea sau s-o câștigi prin luptă aprigă, adică: o luptă ucigătoare și degradantă. Apoi, străin într-o lume ciudată, nu-ți va ține de cald dragostea celor care te iubesc nespus. La ce oare ți-ar servi, câtă vreme lipsa lor de înțelegere te îngheață? În plus, înăbușind pentru o clipă vocea destinului tău, te vei duce uneori să-ți înfunzi obrazul în fuste

binecunoscute, ca să-ți amesteci suspinele cu cele ale unei mame pe care o distrugi fără să vrei.

Și, astfel, despărțirea sfâșietoare!

Apoi urmează minunata descoperire a fraților tăi în simțire. Într-o seară, singur și trist, îți târăști pașii și visurile umanitariste pe străduțele unei mahalale murdare. Întunerecul te strivește. Câinii te latră în pragul porților. Bețivii cad peste tine. Din toată omenirea care mișună pe sub acoperișurile prăbușite, nu reții decât urâțenia incomensurabilă, totala zădărnicie. E atât de departe de tine! Deoarece n-are nevoie de dreptate. Habar nu are de existența frumosului care-ți scaldă sufletul: revelația gândirii care țintește înnobilarea ființei umane; năvălirea, în mintea ta virgină, a adevărurilor nebănuite; strălucirea unor noi orizonturi, întotdeauna imposibil de pătruns. Și-ți dai seama că o detașare și mai inumană e pe cale să se producă: este separarea ta de *corpul social*: te simți un om căzut de pe altă planetă.

E ușor de spus, dar greu de făcut, deoarece inima ta generoasă are rădăcini adânci îngropate în acest corp brutal, de care numai egoiștii se pot dezlipi fără reîntoarcere. Astfel, cu inima îngreunată de dragoste și înțelegere, vei privi cu dragoste la mahalaua ta și te vei duce curios, să vezi ce se petrece înapoia unei ferestre, unde întotdeauna la această oră o lumină pâlpâie neobosită: e o cameră spoită; în jurul unei mese, câțiva tineri citesc, discută și beau ceai.

Până atunci, n-ai văzut în jurul unei mese decât bețivi jucând cărți și nu-ți vine a crede ochilor. Bați la ușă. Ești primit cu o ușoară suspiciune, fețe de cunoscători îți cercetează privirea însetată să se convingă că pe masă se află într-adevăr operele uriașilor care-și etalează imensul lor imperiu.

Asta e totul.

N-am nici un chef să fac acum literatură execrabilă, îmi povestesc doar viața blestemată. Mi-am trăit toate descoperirile, ca și despărțirile, plătind mereu scump pentru fiecare. Era necesar. În jurul meu, ignoranța și asuprirea își dădeau mâna pentru a face pe om josnic și pământul nefolositor. Or, omul nu e josnic; devine când i se răpește libertatea și-l pironești de glia care nu-l hrănește. Iar pământul devine nefolositor numai dacă ești împiedecat să-l iubești, să-l cunoști.

Așa mi se înfățișa lumea când am deschis ochii. M-am revoltat, de unul singur, luând-o razna, dar o pedeapsă promptă, care avea să dureze 20 ani, începu să-mi chinuie inima: suferința pricinuită mamei, nevoind să dau ascultare unei porunci care urâțea viața. Cu neputință să ne înțelegem. Mai rău decât o leoaică cu un vultur.

Ani de-a rândul, am încercat să explic celei care mă adusese pe lume, înțelesul adeziunii mele totale la nobila cauză pe care o apărau prietenii mei din pleiada uriașilor: *libertate, dreptul de a cunoaște pământul, de a-l iubi și a te hrăni cu seva lui.* Câteodată, mama părea că mă-nțelege, își contenea plânsul, zâmbea, mă săruta. Apoi, văzându-mă plecând iarăși, întindea brusc brațele sale descărnate, arătându-mi mâinile-i crăpate:

— Dar pentru cine m-am încovrigat pe albia de rufe, timp de 30 de ani, dacă tu nu trăiești decât pentru cauza ta, în loc pentru mine care te-am crescut?

Și se arunca la pământ, barând cu trupul ei pragul ușii.

— Scoal' de-acolo, mamă, sau săr peste tine…

Și o săream. Până-n ziua când deveni un mormânt peste care nici un creștin nu poate sări.[4]

Acum, mormântul este acolo, sfâșietor, iar frumoasa cauză pierdută și ea.

Da! S-a dus pe apa sâmbetei cauza care credeam că este și a prietenilor mei din galaxia uriașilor. Nu mai există uriași. Ci numai oameni. Și, aici, e mai bine să tac, ca să nu devin dezagreabil. Dar, cel puțin, în schimbul propriului meu faliment, pot să fac veselul bilanț al drumului străbătut.

Totul a fost în folosul vieții eroice și mai ales al iluziei. Aproape că am paraxenia să spun: prin forța iluziei oamenii devin eroi. Am fost, nu mai sânt. Voi redeveni înainte de-a muri, șirul existențelor mele nefiind încheiat.

Pipăi acum ceea ce, acum 30 de ani, nu era în ochii mei decât un spectacol lunar. Unde-i realitatea? Între degetele mele sau în visul meu? Ferească-l sfântul pe cel care vrea să fie practic: numai spectacolele lunare au viață lungă, numai visele există, numai dorințele noastre contează. Mai bine să ai încredere în viață, decât să te măsori în raport cu imposibilul.

Cât despre mine, i-am acordat această încredere. Și viața m-a răsplătit cu vârf și îndesat: zilele mele au fost înțesate cu dragoste, fără de care aș fi

murit de la început. Neavând brațe pentru sapă, minte pentru prostii și inimă pentru crimă, sărmana mea hârcă s-ar fi prăbușit demult, dacă n-ar fi fost susținută de dragoste.

V-am iubit pe toți, prieteni și pe tine, pământul meu, și încă vă iubesc, chiar dacă mi se întâmplă uneori să vă spun contrariul. Doamne, cum aș putea face altfel! Să urăsc? Să ucid? Cine ar fi primul pedepsit? Cine este pedepsit: cel care este urât sau cel care are pieptul plin de ură? Ura nu-l ucide pe primul decât o dată, iar pe al doilea în fiece zi.

Și apoi, cum aș putea să mă lipsesc azi de ceea ce a făcut tăria vieții mele? Cine m-a susținut în anii de trudă la stăpân? Sau când renovam sute de odăi, colcăind de paraziți? Sau când plantam stâlpi de telegraf și spărgeam ghiața pe drumurile Elveției? Sau când trăgeam frânghia ciocanului în uzina de la Geneva? Sau când crăpăm de foame pretutindeni?

Cine mi-a umplut capul cu visuri și inima de dorințe, dacă nu Iubirea? Vai de cel care o ia drept un mit; viața îi va fi un martiriu, pe lângă care cel îndurat de Christos nu-i decât o pișcătură de țânțar!

Depun mărturie pentru curajoasa sa realitate.

Țelurile sale? — Nu contează.

În afară de unul: *Libertatea!*

Este singurul bun pământesc, căruia trebuie să-i sacrifici totul: bani, glorie, sănătate, viață. *Și chiar propria ta libertate.* Deoarece, fenomen ciudat: deși este cel mai elementar, cel mai simplu, cel mai firesc dintre toate câte ne putem bucura pe pământ, libertatea este singura pentru a căreia cucerire și păstrare trebuie să fim gata oricând să ne dăm viața sau să fim închiși.

Alt fenomen ciudat: ca să fie păstrată, libertatea reclamă egalitate de folosință pentru toți cetățenii unei epoci democratice, de unde: solidaritate universală față de ea sau sclavie aproape generală. Cea mai mică dezertare și îndată apare eternul om lacom, cu bâta dictaturii în mână. Mi-am dat seama de asta în ultima vreme. Credeam într-o totală extindere a libertății sub dictatura unei aristocrații a inimii, ieșită din acest proletariat care a suferit atât de mult din cauza lipsei de libertate. Nu mai cred!

Dar dezamăgirea mea merge mult mai departe.

După ce mi-am pierdut încrederea în *strigătul* revoltatului de meserie și, prin urmare, am căzut în conflict cu clasa mea, am crezut în continuare că pot sluji cauza libertății, punându-mi tot prestigiul în slujba frăției *Ordinului* meu. Încă de la plecarea mea din Baldovinești, am crezut că în

această frăție, strigătul ei de revoltă se poate uni cu cel al omului simplu către inteligența superioară. Strigăt cutezător, deosebit de cinstit, teribil de convingător și total dezinteresat.

Aveam convingerea nestrămutată că savanții, filosofii, scriitorii și artiștii, care predică popoarelor dragostea pentru libertate, se împotrivesc tiraniei cu promptitudinea, spontaneitatea și sacrificiul de sine –de care dau dovadă mulțimile abrutizate în epocile de mare primejdie socială: sugrumarea libertății.[5]

Aș vrea ca un om de bun simț să-mi spună dacă am fost nebun, având această credință. Să-mi explice misiunea umană a științei, filosofiei, literaturii, a tuturor artelor. Rostul lor este oare doar să creeze bande de profitori și același șarlatanism divin ca al tuturor religiilor?

Am ispășit ca să am dreptul de a ști.

Călugăr voluptos și stupid, animal ieșit din abisurile pământului, mai orb decât o cârtiță și mai surd decât o cizmă, măsor generozitatea umană după inima mea, brodind-o anapoda. Deoarece câștigul meu este ca și al fluviului care soarbe pârâuri și râuri pentru a da totul mării, izvorul vieții. Și îmi e destul de greu să constat cât de puțini oameni sânt cei asemenea mie.

Nu m-am îndoit niciodată de ajutorul pe care *Gândirea* trebuie să-l dea în orice împrejurare omului hăituit de tiranie și foame. Unde-i oare acest ajutor?

Cândva am crezut că a dat peste mine. A fost în ziua când o scrisoare neașteptată îmi anunța numirea ca membru al *Institutului Internațional de Cooperare Intelectuală*, de pe lângă Societatea Națiunilor.

Imediat, mi-am luat rolul în serios:

— Voi coopera! Sânt atât de multe de făcut. Păcat că sânt atât de zăpăcit. Dar inima mea va compensa.

Și în acea zi, ducându-mă în strada Montpensier, mi-am plecat fruntea în fața frontispiciului cu litere aurite, și mi-am spus, gândindu-mă la mama pe care o omorâsem:

— Da, buna mea mamă, ai murit de supărare dar, uite, sacrificiul tău n-a fost zadarnic. Voi fi un om cinstit până la capăt, folositor celor care au rămas în cătunul nostru, precum și tuturor celor care-l părăsesc ca să nu ajungă niciodată în Orașul-Lumină.

Rostii aceste vorbe, și îndată călcai în străchini. Prea cinstitul *Institut*, numindu-mă membru al secției sale asiatice, îmi cerea să-l lămuresc asupra cauzelor dispariției artizanatului și artelor populare în Siria și Asia Mică. Răspunsei, fără înconjur:

— Dar, e simplu: retrageți din aceste țări soldații și avioanele franceze, care ucid cu bombe populațiile pașnice și veți vedea renăscând toate artele dispărute!

Niciodată n-a mai fost cazul să fiu invitat a doua oară la „lucrările“ acestei nobile Cooperări.

Astfel, fie că e vorba de miniștri farsori intelectuali sau de înalte conștiințe, ajutorul *Gândirii Universale* este ca și inexistent pentru sărmana ființă însetată de libertate.

Mă gândeam la această decădere a spiritului, când în închisoarea din Triest, vedeam cum erau aduși acolo nevinovați, cu miile. Eu am ieșit, după o noapte.[6] Dar unde sânt inteligențele superioare din Italia care se îngrijorează de soarta nevinovaților pe care-i înghite fascismul?… Unde sunt aceleași inteligențe care, în Europa și în lume, vor să se îngrijoreze de soarta pe care fascismul rus o rezervă celor mai buni revoluționari ai timpului nostru?

Autorul cărții *Cântecul șoimului* și al piesei *Azilul de noapte*, omul care cunoaște cele două fascisme mai bine decât oricine și al cărui strigăt de ajutor ar fi auzit de întreaga lume, Maxim Gorki este primul care dă exemplul abdicării, având-o încoronată la Moscova și recunoscută în Italia.

Așa este rușinea *Gândirii*.

Oameni cari iubiți pământul, nu vă rămâne decât să vă lăsați îngropați de vii!

În abisul în care mă aflu astăzi, puțină lumină ajunge. Și cu cât îmi clarific mai mult sentimentele, cu atât această lumină se micșorează. Asta nu credeam că este inevitabil!

Acesta este motivul pentru care voi lupta. Tot singur, ca la început. Și ca atunci, împotriva *propriei mele familii*. Cu o singură deosebire: la plecare, familia mea era aceea pe care un pândar o băga în sperieți; azi ea este aceea a uriașilor care alungă lumina din creiere. Dar, nepăsarea și a unora și a

altora în fața crimei este aceeași: omul de pe culmea existenței se întâlnește cu cel al abisului în frica de a pierde ceea ce deține: o reputație care nu mai este o reputație ci doar un instrument care face pe cel umil să moară de mizerie.

Nu este și n-a fost drumul meu niciodată.

Dar ca să lupt, am nevoie să cutreier lumea; ori, pentru asta îmi este absolut necesar un pașaport într-o epocă de regim polițist universal.

Cer Franței acest pașaport.

Cer francezilor naționalitatea franceză.

Mă leg să fiu un cetățean desăvârșit, demn de nobila tradiție franceză, pe care uriașii au propovăduit-o în toate cătunele pământului: *îmi voi pune condeiul și viața mea în slujba Libertății; voi lupta împotriva oricărei nelegiuiri și pentru dreptate; nu voi face avere; și nu voi merge la război, dacă răii francezi ar provoca unul sau dacă ar fi atacați, pe simplul motiv că trebuie să se ducă la război numai cei care-l declară. Or, popoarele nu-și declară niciodată război.*

Iată care vor fi cuvintele mele în fața popoarelor pe care le voi vizita cu pașaport francez.

Dacă se va întâmpla să fiu arestat sau să mi se interzică accesul în țări stăpânite de satrapi, voi cere Franței să mă ocrotească. Ea știe că revolta mea este dezinteresată: nu sânt în solda nici unui guvern, la fel cu turmele din uzine care luptă împotriva exploatării, violenței, a războiului și ai căror conducători, care le negustoresc revolta, sabotează revendicările lor drepte.

S-ar putea întâmpla, de asemenea, să spun chiar „patriei mele adoptive" aceleași adevăruri pe care le rostesc tuturor „patriilor" care ucid oamenii. Franța va trebui să le accepte, fiind în folosul ei. *Ea este încă singura țară din lume care îngădue actualmente să i se spună orice adevăr.* Nu-i oare asta dovada existenții acelor buni francezi care făuresc Franța dreaptă de mâine?

Sânt convins. Dacă voi fi dezis, voi striga în gura mare.

Iată, cred, un limbaj cinstit.

Fie ca Franța să mă primească așa cum sânt și să-mi acorde protecția sa.

Mi-o datorează: i-am dat ce-i mai bun în mine, fără să-i cer vreodată ceva.

Dar, astăzi, cătunul meu are dreptul să-i ceară altceva decât un mormânt pentru unul din copiii săi care a iubit cel mai mult pământul.

Paris, februarie 1930.

ÎNCREDERE

RĂSPUNS DESCHIS
LA O SCRISOARE SEMI-ÎNCHISĂ

Îmi scrieți, Doamnă[7], o scrisoare foarte sinceră, pe care v-a inspirat-o lectura cărții Vers l’autre flame. Este un document foarte caracteristic, prin originea și filosofia sa, concepțiile sale despre existență și despre natura umană. Vedem o clasă, clasa dumneavoastră burgheză, care admite, prin condeiul uneia dintre membrii săi cei mai reprezentativi, declinul său moral, disperarea sa, scepticismul său, resemnarea sa. Dacă compar scrisoarea dvs. cu alte mărturii pe care le-am primit de la personalități asemănătoare cu a dvs, trebuie să trag concluzia că există o stare de spirit sincer demoralizantă, care domnește în sferele cele mai active de altădată, în cele mai curajoase inteligențe ale gândirii franceze.

Într-adevăr, de la întoarcerea mea din Rusia și de la strigătul de revoltă pe care actuala dictatură a proletariatului mi l-a smuls, sunt mulți oameni de calitatea dvs și din lumea dvs care m-au făcut parte la dezamăgirea lor, la pierderea oricărei credințe într-o forță care acționează în slujba binelui general. Asta pentru a masca dezamăgirea pe care am adus-o din parte-mi și, așa cum faceți și dvs, pentru a-mi „saluta curajul“ căci am spus-o public. A fost și pentru a contopi cele două dezamăgiri într-una singură, pentru a face tabula rasa din tot spiritul revoluționar și pentru a mă obliga să recunosc că *binele dobândit până astăzi este tot ceea ce putem spera în această lume*.

Dar sunteți dvs cea care se exprimă cel mai clar: *Cu mijloacele mele pașnice și blândețea mea de femeie, rămânând în clasa în care m-am născut, am ajuns la același rezultat ca și dvs…*, adică la *solitudine*, la izolare, fiind convinsă *că umanitatea pe care o căutăm există și nu va exista niciodată decât la câțiva indivizi. Comunitatea este încă un monstru.* Și mai departe: *Atâta timp cât există oameni pe pământ, cei mari îi vor mânca pe cei mici. Universul este întemeiat pe bazele ferocității*.

Concluzia? Este a dvs: *„Ne aflăm așadar în fața unui caz disperat. În fața lui, ce rămâne de făcut? Nicio revoluție nu va merge atât de departe ca Evangheliile, iar Evangheliile sânt un faliment. Ce mai rămâne de făcut? Să încercăm, individual, să ajutăm, să îmbunătățim, să salvăm indivizii.*

Din parte-mi, nu am căutat niciodată altceva –și sufăr multe bătăi de cap pentru asta,– atât în cărțile mele, cât și în viața mea privată.

Sunteți, doamnă, foarte bună să suferiți *„multe bătăi de cap pentru asta“*, dar nu mi se pare foarte corect modul în care mă confundați cu dumneavoastră și cu clasa dumneavoastră, în ciuda sincerității dumneavoastră. Mă simt la fel de inconfortabil, văzându-vă filosofând cu mine pe tema *„falimentului Evangheliilor“*, pe tema *„umanității pe care o căutăm“* și pe tema celor *„mari“ care îi vor mânca pe cei mici*. Un prieten distins, un medic burghez foarte uman, mi-a spus într-o zi că totul este biologie și că am greșit când vreau să schimb ordinea lucrurilor.

Nu cunosc biologia, nici Evangheliile. Se mai poate și că v-am încântat foarte mult pe toți scriind ultima mea carte, unde, poate, nu m-am exprimat clar. Fiind un muncitor veritabil, mă trezesc adesea călcând pe lângă. Uneori mă bâlbâi. Deseori spumeg. *Dar întotdeauna știu ce vreau.* Și de o sută de ori să mă aruncați de pe acoperiș, la fel de multe ori aș cădea în picioare. Vă rog să știți că ultima mea carte nu se pretează filozofiei și că nu am scris-o pentru a dvs intenție.

Rețineți acest lucru din nou: nu sânt dintre acei care vă fac clasa singura responsabilă pentru toate nenorocirile care se întâmplă acestei lumi. Singurul lucru care mă leagă de clasa mea este suferința care vine din ventru. Asta e tot. În rest, aparțin vieții. Acest lucru îmi permite să discut cu dvs în deplină libertate. Cred că sunteți bună, corectă, generoasă. Sunt convins că dacă vi s-ar încredința stăpânirea lumii, v-ați strădui să creați o ordine socială echitabilă, rezervând în același timp binevoitoare privilegii pentru dvs și cei apropiați. Dar din moment ce spuneți că ați rămas în clasa dvs și această clasă este cea care guvernează lumea, –eu știu bine cum,– este de folos fiecăruia dintre noi să ne păstrăm locul: dvs, pe al dvs; eu, pe al meu. Și atâta timp cât ne păstrăm locurile respective, orice disertație care se ocupă de *„universul“* care *„este întemeiat pe bazele ferocității“* va fi imposibilă.

Merg mai departe: în locul dvs și vorbind cu un om pentru care ordinea dvs burgheză este o ofensă la adresa justiției, mi-ar fi rușine să arăt un scepticism atât de confortabil. Este nevoie să-l cunoaștem pe Descartes, sau este suficient să ne lipsească pâinea, ca să înțelegem că jocul nu este egal? Abominabila neînțelegere!

Aveți, de partea dvs, bunăstarea, scrumurile Evangheliilor care să vă consoleze, toate armatele pământului, mării și aerului să vă apere. Noi, noi nu avem decât cele două brațe goale, mizerabile când nu sânt ocupate și la fel de mizerabile când sânt. Aceasta este comparabilă cu situația unui om pe care l-ai forța să stea pe jăratic, apoi, așezându-vă în fața lui, dar într-un fotoliu, l-ați întreba:

— Ce părere ai, amice, despre acest „caz disperat“ care este falimentul Evangheliilor?

— Eu cred, Doamnă, că îmi arde fundul!

Așa filosofați cu mine, convinsă că situația noastră este aceiași și că suntem pe de-a-ntregul de acord. Îmi spuneți de la începutul scrisorii dvs: *„Ați lăsat toate corăbiile, chiar și pe aceasta din urmă: comunismul rus. Așa că aici ești singur pe insula ta Robinson. Vă dați seama abia acum de solitudinea dvs? De mult timp o cunosc, din parte-mi.“*

Considerați, nu numai ce-i al dvs, ci și ce-i al meu, căci adăugați, spre finalul scrisorii: *„A trecut mult timp de când nu am putut ghici în cărțile dvs și, mai bine spus, în ochii dvs, ce sunteți. Dar acum, după ce tocmai v-am citit, văd că, în plus, și dvs ați rămas în absolut, ca un mic copil.*

De aici rezultă că dvs, în clasa dvs, și eu, în „absolut“, suntem amândoi convinși că nu ne mai rămân, pentru toate resursele vieții, decât caravela resemnării și o prudență circumspectă.

Nu. Nu e așa. Ce *am fost,* ce *sânt,* ați „ghicit“ prost în cărțile mele și cu atât mai prost în ochii mei, care nu v-au întreținut decât înalta societate, o seară de melancolie.

În primul rând, nu am „debarcat“ de pe nici o „corabie“, din bunul motiv că nu m-am suit niciodată pe una. De-a lungul vieții, am *navigat împotriva vântului* în jurul unei singure corăbii: cea care purta revendicările clasei mele.

Contrar dvs, care ați rămas mereu în clasa dvs, eu am părăsit-o pe a mea la vârsta de doisprezece ani. La această vârstă a viselor, mi-am dat seama că visele clasei mele nu erau ale mele. (Ați citit Plecările mele?) Colegul meu de clasă și-a făcut odrasla să stea zece ani la același mare băcan, pentru a face unul la fel de mare și chiar mai mare. Buna mea mamă n-a vrut să facă

altceva din mine. Dacă n-a reușit, este pentru că am refuzat, de la vârsta viselor.

Apoi, ajungând la vârsta conștiinței, mi-am dat seama, ca și pentru vise, că clasa mea nu are mai multă conștiință decât a dvs. „Conștiința de clasă“ –despre care vorbește o anumită doctrină, indicând prin aceasta ferocitatea dvs în a vă apăra și datoria noastră de a vă ataca– este așadar doar *conștiința apetitului de clasă*. (Vedem asta în al dvs Stat burghez cât și în Statul proletar). Mulțumesc pentru conștientizare! Neavând apetit, nici eu nu am această conștientizare. Am doar conștiința mea, punct. Și dorințe. Trăiesc doar din dorințe. Sânt blindat de ele.

Dar din moment ce clasa dvs dă exemplul nebuniei pentru tot ce este ventru și nimic altceva decât ventru, de ce vreți să nu mă solidarizez și eu cu poftele pe care le treziți în mine, care, la rândul lor, au măcar scuza să le fie foame de secole?

Am luat partea lor, din adolescență, cu marea tristețe, în suflet, de a ști că dacă nevoia noastră de pâine este aceiași, aspirațiile noastre nu sânt. Nu mai puțin am luptat, la vremea mea, în rangul și în afara rangului, cu sufletul pe care îl cunoașteți. Aceasta este ceea ce eu numesc că am *navigat împotriva vântului* în jurul corăbiei care poartă revendicările clasei mele.

Se pare că dvs nu ați făcut la fel. Evangheliile dând faliment iar pâinea fiindu-vă asigurată, v-ați făcut plăcerea într-o solitudine îmbufnată între cărțile dvs și caritatea dvs. Fără a părăsi clasa dvs. Și fără a o apăra. Nici „absolut“, nici solidaritate.

Aceasta este, poate, adevărata înțelepciune, dar, acolo, nu ne mai putem auzi.

Pentru a putea înțelege situația clasei mele și, chiar prin aceasta, să vă dați seama de distanța care vă desparte de ea, vă lipsește un criteriu care este esențial existenței noastre: *D-ta nu bănuiești ce înseamnă să lupți pentru viața ta când, pentru o bucată de pâine, nu obții decât organismul ei apărându-se. Este o pieire fără sfârșit.*

La inteligență și sensibilitate egale, lupta pentru pâine îl înarmează pe om cu o ură împotriva societății și o dorință de a o combate pe care niciun scepticism nu o poate atenua. Judecați singură:

La doisprezece ani, cu certificatul tău de studii în mână și nimic mai mult, două brațe afectuoase te iau de umeri și te conduc în stradă, unde te abandonează: „Acum, pleacă, copila mea; nu te mai pot hrăni; caută-ți,

singură, demâncare. Și iată cum mergi în căutarea „absolutului“ tău, iar existența nu este altceva decât agonie.

Despre asta, spuneți: „Știu că umanitatea pe care *noi o căutăm* nu există…“, etc.

Nu! Nu sântem *noi care căutăm* umanitatea, ci *d-ta*. *Noi,* noi ne căutăm doar hrana, precum câinii care urlă. De umanitatea pe care o căutați, nu ne pasă. Această umanitate, că o găsiți sau nu, nimic nu vă împiedică, exact la ora prânzului, să vă desfaceți șervețelul, spunând, în timp ce-mi scrieți: *„Trebuie să ne resemnăm, și să facem tot posibilul în sfera noastră, noi restul care sântem atât de ciudat de putrezi de onestitate și milă.“*

Noi restul… Cine? D-ta și cu mine? –De exemplu!– Nu am mijloacele, Doamnă, să fiu *„putrezit de onestitate și milă“*. Nu avem aceiași onestitate, nici aceiași milă. Acestea sunt, la d-ta, două aspecte înșelătoare ale aceleiași virtuți facile. Vă costă doar resturile care vă cad de pe masă. La mine, ele fac parte dintr-o sevă care ar putea într-o zi să mă coste viața. Pentru că ura mea față de ordinul dvs nu este cea a unui om din guvern; este cea a unui om de pe stradă. Și în această îngrozitoare stradă a secolului nostru mașinist, s-ar putea întâmpla să mă despart nu numai de clasa mea, ci poate și de ultimul meu prieten.

Clasa mea și prietenii mei nu descind în stradă doar pentru a prelua controlul asupra dragii lor uzine, colonia voastră penitenciară mârșavă, suprema lor divinitate, în timp ce în ochii mei uzina este numai bună de „stropșit“, chiar dacă mi-ar zâmbi cu „raționalizarea“ ei cea mai bine asezonată, capitalistă, ori sovietică. Pe stradă, eu sânt *omul sandwich* : între colierul uzinei și păduchi, prefer păduchii. Căci, dreptul meu, mai întâi, este să mă scarpin pe-ndelete! Fără nicio raționalizare.

Vedeți cât de departe ajunge solitudinea mea.

Ea a fost aproape totală din ziua în care am deschis ochii conștient de viață. Ea va rămâne până la moartea mea. Nimic nu mi se potrivește din tot ceea ce face orgoliul civilizației voastre. Și nici câtuși de puțin din ceea ce face orgoliul clasei mele, unde își exercită puterea și raționalizează viața și mai crud decât dumneavoastră, în numele libertății care va veni.

Nu poate fi altfel, știu, dar de ce trebuie să-mi sudez glezna de toți acești paraziți umani? Nu am coloana vertebrală, plămânii, membrele, ochii?

Atunci de ce sunt nevoit să le împrumut pe ale altora, când mă simt foarte bine așa cum sânt și nu fac rău nimănui?

Măcină-te atunci, în roțile pe care le forjezi singur, parazit al ambelelor părți ale baricadei! dar nu acapara ceea ce nu este munca ta: partea mea de pământ, aer, soare, râu, pădure; și nu mă obliga să iubesc ceea ce tu iubești și nici să urăsc ceea ce tu urăști. Pentru a iubi și a urâ, sânt mai bine rânduit decât tine: sânt înaintea ta cu o mie de secole. Dovada este că, în ciuda acordului universal pentru risipa ucigașă a existenței, am reușit, *când am vrut și singur,* să-ți nesocotesc compania, să-ți violez conspirația și legile tale și să trăiesc așa cum mi-a plăcut.

Ea fu atât de frumoasă, viața mea, încât în ciuda suferințelor ei nu o pot compara decât cu cea a animalelor care trăiesc departe de om. Tot ce a făcut imensa ei bucurie, am obținut fără bani: aerul, soarele, râul, prietenul, amanta. Doar pumnul de cartofi sau câteva banane, utile cazanului meu de distilat, m-au obligat o zi din trei să vin să-mi cobor capul greu în fața prostiei tale apăsătoare. Asta este ce nu vă voi ierta niciodată, căci, o singură zi de trudă îndrăzneață din zece la care are dreptul capul meu, ar fi de ajuns să-mi alimenteze cazanul, dacă nu ar fi prostia ta criminală care-i obligă pe oameni să planteze mai mulți stâlpi de telegraf decât banane, copaci sau cartofi.

Și lumea își dorește stâlpi de telegraf mai mult ca niciodată, în special lumea nouă, cu care clasa mea se mândrește, vrând s-o depășească pe cea veche. Construiți „zgârie-nori“? Iată „case-munți“! Ați parvenit să suprimați creierul muncitorului? Îi vom îndepărta și sufletul, „care, de altfel, nu există“. Viitoarea omenire va trăi în ritmul unei plăceri comandate de un dictator universal.

Eu nu mărșăluiesc!

Vreau să mă bucur, să sufăr, să mă întristez, urmând ritmul unei inimi care-și bate cadența pe fondul propriului meu abis. Eu întotdeauna am fost așa. Neputând să-mi explic misterul existenței, m-am supus, țipând uneori de bucurie și alteori de durere. Aceasta a fost singura mea supunere. Orice altceva îmi provoacă silă, mai ales că nu sunt deloc periculos pentru vecinul meu, dimpotrivă, îi cedez singura mea cămașă când mă conving că are nevoie de ea mai mult decât mine. Și nu-mi fac pofta. Este ușor să nu ai una. Pentru a face aceasta, trebuie doar să nu vrei ceea ce ți se refuză în mod natural. Dar nimic din ceea ce aduce bucurie trupului și sufletului nu

vă este refuzat în mod natural și nimic din toate acestea nu este în puterea omului. Cât despre ceea ce bărbații vă refuză și care este dreptul vostru firesc, trebuie să știți să le smulgeți cu orice preț, indiferent de preț. Acolo, eu sânt pentru a-l ajuta pe fratele meu omul. Cu toate acestea, o mare parte din ceea ce credem că este dreptul nostru natural este doar ceva de prisos sau vanitate. Acolo, nu mă implic. Chinuiți-vă!

Acesta este acela ce sânt eu : solitudine și solidaritate.

Blestem omul, dar am încredere în această magnifică brută : într-o zi, își va da seama că își irosește viața sa și pe cea a semenilor lui. Atunci el va ajunge să respecte legile, căci roțile morții sunt pline de sânge, gând și suflet, și deci echilibrul suprem devine contemplarea. Astăzi el le disprețuiește, sacrificându-și armonia perfectă manifestărilor josnice ale egoismului său materialist. Dar asta nu poate dura. Egoismul este un instinct care devorează omul, prin mulțimea de satisfacții pe care i le cere. În curând el va fi golit de orice dorință. Va fi atunci învierea vieții bune: cea care îl va face pe om să înțeleagă că egoismul este vehiculul morții cotidiene.

Dvs nu credeți nimic: „Universul este întemeiat pe bazele ferocității. *Oriunde îți întorci privirea, peste cele patru împărății, nu este vorba decât despre asta. Doar omul pretinde că schimbă legea. El a inventat justiția, caritatea, altruismul, etc… Dar forțele pământului sânt acolo.*“

Care aceste forțe sânt acolo, iar *celelalte* la fel! Nu le vedeți? Sunt la fel de impozante ca surorile lor cele rele. La ora care este, vocea lor apocaliptică tună plictisitor în tot universul. Niciodată această voce nu a tunat atât de puternic. Uneori ea îneacă vocile altora, forțându-le să tacă. Vreți o dovadă indiscutabilă? Iat-o :

Imaginați-vă că într-o zi, în *Place de la Concorde,* doi oameni s-au urcat pe piedestalul obeliscului și au strigat, unul: „Vreau războiul, ruina, jefuirea, suprimarea tuturor libertăților!“. — Celălalt: „Vreau pace, muncă, libertate!“

Nu este greu de înțeles, cred, care dintre cei doi va fi imediat alungat cu ciomegele, de mulțimea indignată.

Un alt exemplu :

Descoperiți pe un drum răzleț un om căzut la pământ, abia respirând: nu vă duceți să-l ajutați? Și, realizând că este cel mai mare dușman al vostru, ați îndrăzni să-l abandonați? Dacă sunteți un monstru, nu-mi pasă de răspunsul dvs; altfel nu poate fi decât unul decent omenesc.

Un al treilea exemplu, pe care l-am trăit: într-un sat, două familii vecine se urăsc de moarte; într-o noapte, casa uneia dintre ele arde: cealaltă familie uită totul și o salvează rapid din flăcări.

Nu fac melodramă. Eu afirm:

Egoismul, ferocitatea, crima colectivă sunt niște răufăcători pe care majoritatea oamenilor doresc din toată inima să-i alunge din viață. Este o dorință mai universală decât această „lege“ a răului despre care vorbiți. Noi doar trăim, creăm, progresăm prin această dorință. Ea este cea care are viitor. Ea este cea care are importanță.

Dacă răul ne copleșește în fiecare zi, în ciuda dorinței noastre de bine, este, în mare parte, pentru că nicio ordine socială, nicio putere de stat, nu vine să-l declare delict public. De asemenea, pentru că nici cuțitul n-a ajuns încă la os. Dar niciodată n-a fost capabil să trăiască altfel decât ca un hoț, un asasin temându-se de lumină. Nici un om obișnuit n-a îndrăznit vreodată să-l defileze fără să trezească indignarea universală. Nu a reușit niciodată să câștige legitimitate, să fie recunoscut, să dobândească drepturi de cetățenie. Nici un artist, nici un scriitor nu-l poate scuza fără să se acopere de rușine (Când Nietzsche laudă forța și spune că trebuie să-i zdrobim pe cei slabi, eu nu pot înțelege decât o singură forță: cea care servește omenirii.)

Unde vedeți, acolo, invenția? Dar uitați-vă la bolșevism: credeți că a venit din capul unui nebun? el n-a ieșit dintr-un cap, a izvorât din inima pământului. Și de ce este atât de universal în popularitate? (Până și sălbaticii îl înțeleg!) Pentru că pledează pentru *marxism?* Nu, ci pentru că pledează pentru *umanitate.* Dacă nu învinge imediat, tocmai în prostia dogmatică a corifeilor lui trebuie să căutăm explicația.

Așa că îmi păstrez toată încrederea în om, această brută ticăloasă. Și îl voi ajuta cu toată puterea mea, dar nu în maniera dvs: *„Încearcă, individule, să mântuiești indivizi“*.

Nu, eu nu pot mântui indivizi. Noi nu putem salva decât umanitatea ori nimic. Pentru mine, indivizii sunt copacii pe care îi ating când merg prin pădure. Cu siguranță, am o preocupare pentru copaci, o preocupare adesea eroică –și de aceea sunt mai mult un prieten decât un creștin–, dar pădurea

este cea care mă preocupă. Și de aceea sânt *revoluționar.* În cărțile mele. În viața mea privată. Și în ochii mei cel mai bine. (Dacă uneori ați văzut o licărire de disperare în ei, este pentru că uneori mă gândesc și la tot ce există și care ar fi fost mai bine să nu existe niciodată, dar, acolo, este doar partea prin care voi muri. Eu îl stimez. Nu-l iubesc. Nu pot iubi ceea ce mă ajută să mor lamentabil. Dar iubesc, mai presus de toate valorile vieții, ceea ce mă face să mă ajute să cred în eternitatea acestor valori. Credeți, dorința mea este suficientă pentru mine.)

Nu, nu pot salva indivizi. *Nu salvăm copacii când permitem distrugerea pădurii.* Și dvs nu economisiți absolut nimic. Ba mai mult, vă este frică să vă extindeți dorința de mântuire asupra întregii omeniri, pentru că asta implică o mare renunțare. *Acesta este motivul pentru care rămâneți în clasa dvs.* Este adevărat că nu o apărați. Dar ce faceți pentru a vă exprima deschis disprețul pentru ea? Nimic. Îi zâmbiți doar sceptic și vă bucurați de toate privilegiile pe care vi le acordă, în timp ce îi reproșați „falimentul Evangheliilor".

Așa că solitudinea dvs este doar o solidaritate deghizată, ipocrită. Ea nu este a mea. Închideți ochii la ticăloșiile clasei dvs și tăceți, aderând astfel la toate crimele ei. Eu nu fac la fel. Și în ziua în care, clasa mea s-a așezat la o masă colosală, m-am convins de lăcomia ei criminală; ați văzut cum i-am dat peste bot, după ce o îmbrățișasem tandru.

Căi pașnice. Dulcegării. Resemnare. Caritate creștină. Solitudine. Acestea sunt virtuțile și atitudinea clasei dvs, față de ce este mai inteligent și mai generos, în această epocă sângeroasă. Deci cel mai bun din clasa dvs este cel care-l înșală pe cel mai bun din clasa mea, adormindu-l, fredonând: *Nu e nimic de făcut. Lumea este și va rămâne ceea ce a fost întotdeauna.*

O abdicare comodă și aparentă, această morală acaparează spațiile. Ea domină universul.

Prin arta sa:

Deține toate mijloacele de manifestare artistică și inundă pământul cu lucrări de fericire sentimentală, prostește pacifiste, laș neutre, unde totul este marfă, comerț, bani. O mică poveste sau un articol stupid de la un autor celebru este plătit de cinci până la zece ori mai mult decât cea mai bine

plătită zi de muncă pentru un miner, un suflător de sticlă, un electrician. Aceasta este șarlatanism autentic, o invitație la banditism.

Prin învățătura sa oficială:

Falsifică cu bună știință adevărul contemporan, ridică memoriale morții și pregătește mințile tinere pentru viitoarele masacre umane. Otrăvirea metodică a oamenilor cu sudoarea popoarelor. Escrocherie.

Prin Bisericile sale:

Terorismul clerical. Niciodată, într-un secol, ipocrizia divină, mai mult decât astăzi, nu și-a manifestat dorința feroce de a zdrobi omul în chinurile obscurantismului. Niciodată n-a întâlnit mai multă mulțumire în clasa dvs volteriană, care descoperă în ea un complice perfect pentru o dominare în doi.

Prin politica sa:

Locarnian[8], firesc: „Lăsați armele!“ dar mențineți treizeci de milioane de oameni sub arme, cu zece milioane mai mult decât în 1914. (Iată un eșantion al bunei voastre credințe: senatorul Borah scrie, la 30 noiembrie, în *Colliers Weekly*: „În timp ce prim-ministrul Mac Donald, într-un tur pacifist al Statelor Unite și, în conversația cu președintele Hoover, a vorbit despre dezarmare, cele două țări —Anglia și Statele Unite— au cheltuit împreună aproximativ șaizeci de mii de dolari pe oră, sau un milion cinci sute de mii de franci, pentru pregătirea de război!“ (*Matin* du 1er décembre.)

Aceasta este civilizația dvs, pe care o cunoașteți mai bine decât mine, pentru că sunteți mai bine informată. Uriașă lipitoare, lipită de corpul sănătos al umanității care se luptă, devorează astăzi și anemiază tot ceea ce este energie creatoare prin gândire laborioasă și prin brațele muncitorului. Savanții și muncitorii trăiesc doar din firimituri. Oamenii s-au indignat de cei peste cincizeci de mii de dolari pe care America i-a oferit doamnei Curie pentru achiziționarea unui gram de radiu; dar cine s-a scandalizat să audă că aceiași Americă a votat două sute de mii de dolari, doar pentru a-și duce delegația la Londra la conferința navală „în cinci“?

Această civilizație, care pretinde că are doctori și încurajează știința, spre binele umanității, este instalată în Egipt, în India, și împarte China, dar ce face ea pentru a opri ravagiile trahomului, *de care 95% dintre felahi sunt afectați, precum și 15 milioane de chinezi a căror vedere este atât de slabă încât aproape sigur se îndreaptă către orbirea totală?* (Ne spune dr. Henri Bouquet.) Numai în aceste trei țări, care se bucură de fericirea civilizației voastre, *un milion* de ființe umane sunt deja complet oarbe. Și acesta este

doar un rău care, oricât de groaznic ar fi, este totuși complet controlabil, dacă luăm măsuri la timp. Ce să ne mai gândim la celelalte flageluri – tuberculoza, sifilisul, sărăcia, ignoranța– care fac ravagii printre straturile populației a căror singură vină este să sufere fără să se revolte?

Vorbiți despre „curajul“ meu. Eu nu sânt nici mai curajos și nici mai laș decât un alt om obișnuit. Doar că știu că eu am o singură viață de pierdut. Și mai știu încă că această viață este insuportabilă pentru mine dacă trebuie să tac și să ader la această ordine[9] care aduce fericirea câtorva, și cei mai rău și nenorocirea unei umanități absolut inocente, pentru care nicio Putere nu a făcut vreodată ceva în întregime omenos, pentru care numai bolșevismul îndrăznește și ar vrea să facă astăzi ceea ce nicio organizație nu a îndrăznit vreodată.

Muncitorii întregului pământ poartă astăzi povara unui regim, a unei tehnici și a unui progres despre care nu cunosc decât viciile, risipa, înșelăciunea, amenințarea, crima. Munți zilnici de ziare care conțin vorbăria noastră stupidă. Masele îi ignoră și se descurcă foarte bine. Avalanșa, reclama frenetică a produselor comerciale, de la pilula Pink la articole Coty, și ce-i mai absurd că pilula valorează mai mult decât pâinea unei familii numeroase pentru o săptămână întreagă. Și paralel cu această industrie aparent inofensivă, industria furtului și a crimei, cu armatele sale; poliția, motoarele sale.

Dar ceea ce este cu adevărat civilizat la un astfel de regim și o asemenea tehnică este iluminatul electric, gazul, telegraful, telefonul, igiena, medicina onestă, învățătura veritabilă, educația adevărată, distracțiile instructive, locuințele sănătoase, — 90% din omenire ignorându-le, în această primă treime a secolului nostru al XX-lea.

Cum puteți tolera o asemenea ordine socială? Cum puteți suporta această viață? Cum să nu simțiți falsitatea resemnării dvs și tot ce este criminal în ea?

De asemenea, să nu vă faceți iluzii despre solitudinea mea, nici despre cearta mea cu sovieticii. Nu sânt în dezacord cu *bolșevismul*, ci doar cu *bolșevicii cei răi* și cu *sabotajul lor de neînțeles, conștient și inconștient*, al Revoluției. Aceasta, la fel ca suferința oamenilor, care îmi este bine cunoscută și pe care nu o voi uita niciodată, îmi păstrează toată încrederea, toată nădejdea de mântuire și toată combativitatea.

Totdeauna am fost și rămân soldatul pasionat, franctirorul luptei sociale, alături de adevărații revoluționari, pentru o lume mai bună.

Viena, decembrie 1929.

Note

1. ↑ Eseul a apărut în *Les Nouvelles Littéraires* din 20 februarie 1930. Traducere în românește de Alexandru Talex.
2. ↑ Eseul a apărut în revista *Europe* din 15 februarie 1930.
3. ↑ 22 ianuarie 1930, Panait Istrati aflat pe piroscaful „Vienna" către Romain Rolland: *„Toți pasagerii au debarcat. Eu sunt singurul care nu pot pune piciorul pe pământul egiptean, guvernul interzicându-mi debarcarea, în ciuda vizei de intrare dată de consulul de la Viena. Natural, o mână de oameni –avocați și ziariști– se zbat să anuleze această interdicție. Sper ca mâine să pot coborî, să revăd meleagurile celei de-a patra patrii ale mele. (…) De șase ori am intrat în Egipt, în trecut, fără să am nici cea mai mică hârtiuță oficială. O dată vin și eu aici cu coșcogeamite pașaport, și iată că sunt oprit să cobor!"*

   Ce se întâmplase? O povestește prietena lui Bilili (soprana Marie-Louise Baud-Bovy), în altă scrisoare: *„Iată-ne ajunși acum patru zile, după o traversare groaznică a Mediteranei, în acest frumos port, atât de cunoscut și iubit de Panait. „În regulă" cu actele, atât eu cât și Panait și domnul de Jong. Plătim tustrei taxa de ieșire; ni se reține pașaportul lui Panait, rugându-ne să luăm loc un moment. (…) Și i-l restituie abia azi, cinci minute înainte de plecarea vaporului, fără nici o explicație. Nici măcar să vină un funcționar din Alexandria. (…) Scrisorile primite acolo au fost confiscate. (…) Avocații încercând să afle motivele, guvernatorul le spune: „Noi avem documente; se află în bagajul lui o carte pe a cărui copertă stă scris Soviets. E un bolșevic ce vine aici să facă agitație. Nu mă amestec în treaba asta; ordinul a venit de la Cairo. Deci (…)"*

   Un deputat din parlamentul egiptean (Zalgululist) s-a dus la Cairo, să le explice ce fel de scriitor e Panait, ce rușine va fi pentru Egipt să-i interzică debarcarea. Ministrul nu era acolo și subsecretarul de stat a spus că „va examina chestiunea". Doi avocați din baroul egiptean și un avocat englez, foarte influent (maestrul Alexander), s-au dus de asemenea la Cairo, unde au fost primiți foarte „rece" de subsecretarul de stat și de doi membri ai înaltului Comisariat englez.

   Englezii au fost foarte „amabili", s-au prefăcut, spunând că „ordinul nu va fi menținut". Ne-au dus cu vorba până în ultima clipă. O oarecare impresie le-a făcut faptul că Panait e membru al „Institutului Internațional de Cooperare Internațională". Un grup de scriitori și trei directori de ziar au trimis o telegramă de protest. La o scrisoare recomandată trimisă Legației române din Cairo, s-a răspuns în mod laș că „dat fiindcă era socotit primejdios prin ideile ce propagă, legația îl predă pe Panait în mâinile guvernului egiptean".

   Panait a fost păzit de „ceaușii" (jandarmi arabi), care-l deșteptau când le venea „schimbul": la miezul nopții și la șapte dimineața (…) Guvernul egiptean i-a plătit cele patru zile de

captivitate și drumul cu vaporul la Triest“.

Astfel „turneul“ în Egipt și Palestina –în care Bilili urma să dea o serie de concerte (canto), iar Panait Istrati urma să citească o nuvelă autobiografică inedită din vremea îndepărtată a vagabondajelor sale în Țara Faraonilor– a fost „refulat“. (n. tr.)

4. ↑ Într-un articol din *Cruciada Românismului* (18 iulie 1935), Alexandru Talex reproduce acest fragment dintr-o scrisoare adresată de Istrati mamei sale: „Dar poți spune matale, că din răutate fug de-acasă? Nu, mamă. Așa e soarta mea. Și soarta e inima noastră. Sântem mari sau mici, sau mediocri, prin inima noastră, căreia ne supunem orbește. Ea ne duce și la bine și la rău. Unde mă va duce a mea? Cine poate ști? De dimineață până seara, nu mă gândesc decât la lucruri mari, frumoase. Aș vrea să fiu de folos omenirii acesteia care suferă, din vina ei, datorită egoismului ei. Dar gândul meu se îneacă de propria mea mizerie. Dar nu moare omul de foame. Și află că în mizeria asta a mea eu nu sânt un nefericit decât pe jumătate… Aș fi total nefericit dacă, chiar dacă-aș mânca numai pui fripți, aș fi nevoit să trăiesc călcându-mi pe suflet…“ (n. tr.)
5. ↑ Vezi și Casa Thüringer – Prefața la ediția franceză.
6. ↑ Numai datorită mai ales consulatului Franței, care a informat Consulatul General Român din Triest, Panait Istrati este eliberat de autoritățile italiene, cu condiția de a pleca a doua zi cu trenul expres la Paris și sub supravegherea unui agent. (n. tr.)
7. ↑ Lucie Delarue-Mardrus (1874-1945), jurnalistă, poetă, romancieră, sculptor, istoric și designer francez; scriitoare prolifică, a scris peste 70 de cărți în timpul vieții; soția (1900-1915) traducătorului Coranului în limba franceză, Jean-Charles Mardrus (1868–1949); orientarea ei sexuală primară era însă către femei; fiind implicată cu mai multe femei de-a lungul vieții, a scris pe larg despre dragostea lesbiană.
8. ↑ Acordurile de la Locarno: sistem de acorduri și convenții de arbitraj adoptate de Marea Britanie, Franța, Germania, Italia, Belgia, Cehoslovacia și Polonia la Conferința de la L. (5-16 oct. 1925) și semnate la Londra (1 dec. 1925). Dintre acestea, cel mai important document a fost Pactul de Garanții Renan, privitor la inviolabilitatea granițelor franco-germane și germano-belgiene, stabilite prin sistemul tratatelor de pace de la Versailles și la menținerea zonei demilitarizate a Rinului. Garanții acestui pact au fost Marea Britanie și Italia. În martie 1936, ocupând zona demilitarizată, germanii au denunțat pactul.
9. ↑ Vezi Omul care nu aderă la nimic și A adera sau a nu adera.